

Iwona Kienzler

EVROPA JE RODU ŽENSKÉHO

Nejvlivnější panovnice
urozené i neurozené krve

Iwona Kienzler

EVROPA JE RODU ŽENSKÉHO

Nejvlivnější panovnice
urozené i neurozené krve

Copyright © Iwona Kienzler, Varšava 2014
Translation © Dagmar Martiníková, 2016
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Z polského originálu EUROPA JEST KOBIEȚĄ
přeložila Dagmar Martiníková
Redakční úprava Miroslav Kozák
Grafická úprava obálky Tomáš Řízek
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
v edici Klokán, 2016
shop@alpress.cz
První elektronické vydání v českém jazyce

ISBN 978-80-7543-329-9 (pdf)

OBSAH

Předmluva

7

Klotilda a přijetí křesťanství králem Franků

11

Doubravka Přemyslovna – propustka Polska do křesťanské Evropy

20

Svatoslava-Sigrída Hrdá – z Polska na švédský trůn

31

Eleonora Akvitánská – prapočátek stoleté války

42

Agnès Sorel – hříšnice, která zachránila Francii

60

Královna Markéta – paní třech skandinávských království

70

Izabela Kastilská – pokořitelka Maurů

81

**Alžběta I. – vášně a muži
v životě veliké královny mocného impéria**

100

Královna Margot – otrokyně lásky

135

**Marie Kazimíra –
pěkná Francouzka a záchrana Vídně**

168

**Kateřina Veliká – milostná dobrodružství
despotky v masce humanistky**

203

**Královna Viktorie –
románky a vášně babičky Evropy**

239

Citace

258

Bibliografie

262

PŘEDMLUVA

V současné době nikdo nezpochybňuje důležitou pozici ženy ve společnosti a neomezuje její roli pouze na mateřství a vedení domácnosti. Historie nám však ukazuje, že ne vždy tomu bylo stejně. Původní obyvatelstvo Evropy bylo pravděpodobně společenstvím matriarchálním, ve kterém bylo postavení žen velmi vysoké, dokonce až dominantní. Tato společenství s největší pravděpodobností nevedla války a uctívala ženská božstva, což dokládají četné figurky ženských postav tělnatých tvarů, evidentně související s kultem plodnosti. Situace se změnila kolem roku 4500 př. n. l., kdy se na evropské území dostaly první skupiny Indoevropanů, přinášející s sebou svoji víru a kulturu, které pak postupně začaly vytlačovat původní náboženství a zvyky. Společně s rostoucím významem alochtonních mužských božstev rostl také význam mužů, kdežto společenské postavení žen se stále zhoršovalo.

Jiná hypotéza říká, že nikoli invaze Indoevropanů na evropská území měla vliv na pozdější společenskou diskriminaci žen, ale že to byl důsledek rozvoje zemědělství a chovu dobytka ve velkém měřítku. Podle této teorie vyčerpání půdy přispělo k nárůstu bojů o území a k vnitřním politickým nepokojům, mužští členové lovecko-sběračských tlup tlačili populaci k patriarchátu a unášeli ženy z jiných kmenů, aby si zabezpečili početnější potomstvo a zvýšili šance svého společenství na přežití. Postavení žen „získaných“ tímto způsobem bylo v novém kmeni podstatně horší než postavení

původních členek tlupy, a protože se tento zvyk stával čím dál tím běžnějším, posílilo to dominanci mužů. Autochtonní společenství Evropy mohla tímto způsobem automaticky přijmout patriarchální model i přesto, že náboženství, která uctívala, přikládala velký význam ženským božstvům.

Nezávisle na příčinách tohoto jevu byla společnost starověkého Řecka, které považujeme za kolébkou západní civilizace, zcela nepochybně společností patriarchální a postavení žen v ní bylo velmi nízké. O něco lépe se ženám vedlo v dobách římského císařství, svoji nezávislost však opět ztratily ve středověku. Dominující společenskou vrstvou v té době bylo rytířstvo, což souviselo s kulturou kultu síly, jež nejvíce oceňovala fyzickou zdatnost muže a znehodnocovala slabé pohlaví. Tehdejší filozofie a teologie ženám také nepřály, neboť v nich viděly zdroj zla, slabá stvoření náchylná k manipulaci nečistými silami, bytosti, které jsou ze všech hledisek horší než muži. Sexualita žen byla degradována do sféry profanum. Seznam zákazů omezujících svobodu žen byl velmi dlouhý, počínaje zákazy a příkazy ohledně sexu a konče zákazem nošení odkrytých vlasů. Toto všechno mělo za následek ztrátu právní subjektivity ženy, ztrátu její celkové nezávislosti na mužích. Změny v situaci žen měly vliv na jejich postavení v pozdějších epochách, ba dokonce na evropskou medicínu.

V medicínské terminologii dlouho neexistovaly samostatné kategorie popisu detailů ženské anatomie, pro kterou se používaly pojmy týkající se muže! Vnímání ženy jako podřadného stvoření se udržovalo až do konce 18. století, a teprve Francouzská revoluce zavedla úplné zrovnoprávnění pohlaví a dala ženám stejná práva jako mužům. Tato práva drasticky omezil francouzský císař Napoleon Bonaparte, v soukromí veliký obdivovatel něžného pohlaví, jehož občanský zákoník zbavoval ženy mj. práva disponovat s majetkem a přikazoval jim naprostou poslušnost vůči manželovi. Napoleonská armáda při postupném dobývání evropských zemí rozšiřovala ustanovení tohoto zákoníku na

ovládnutá území. V zákonodárství některých zemí se dokonce zachovala až do poloviny 20. století.

Na další změnu svého sociálního statusu si ženy musely počkat až do 20. století. Vlny po sobě jdoucích feministických hnutí vybojovaly postupně, po počátečních neúspěších, hlasovací právo pro ženy, rovný přístup ke vzdělání, práci a odměňování. Dnes žijeme ve společnosti, v níž platí stejná práva pro všechny občany a kde nikoho nenapadne bránit jakékoli ženě v tom, aby se ucházela o nejvyšší státní úřad.

Při pohledu na historii žen v Evropě od dob středověku se může zdát, že role představitelk něžného pohlaví v dějinách byla zanedbatelná. Toto tvrzení je však od základu nepravdivé. I přes omezená práva a závislost na mužích ženy významně zviditelnily svoji přítomnost na stránkách dějin mnoha evropských států. Oklikou nebo přímo měnily dějiny Evropy, jako třeba Klotilda, díky níž Chlodvik přijal křesťanství, anebo Doubravka Přemyslovna, která naši zemi přivedla do křesťanské Evropy. Některé ženy, jež byly velkými morálními autoritami, radily světským a církevním představitelům, jiné, jako například Agnès Sorel, využívaly toho, čím je bohatě obdařila matka příroda – krásy, vrozeného půvabu a sex-appealu –, a pobízely vládce k rozhodným krokům proti nájezdníkům. Ukazuje se, že dokonce i ty, které do historie vstoupily jako bezohledné vládkyně, nezapomínaly na to, že jsou ženami, a uměly vášnivě milovat. Příkladem by mohla být Eleonora Akvitánská, která se značně přičinila k rozpoutání stoleté války, anebo Kateřina Veliká, jíž za korunu vděčil náš poslední král Stanislav August Poniatowski. Dokonce babička Evropy královna Viktorie, ve všeobecném povědomí zapsaná jako noblesní stará dáma v poněkud nemódním oblečení, se do pozdního věku nestranila intimních požitků.

A právě citový život, vášně, velké i menší lásky žen, jež osud postavil po bok významných vládců nebo které vládly samostatně či výrazně zaznamenaly svoji přítomnost na stránkách dějin našeho kontinentu, je tématem této publi-

kace. Výběr postav je pochopitelně subjektivní, ačkoli při psaní jsem se snažila přiblížit čtenářům ženy výjimečné, takové, o kterých slyšeli všichni, ale také ty, na něž vzpomínky zmizely v šeru dějin. Doufám, že se mi podařilo dokázat, že navzdory tomu, co nám zarputile vtloukají do hlavy někteří historikové, mají city vliv na osudy jedinců a potažmo na dějiny národů.

KLOTILDA

A PŘIJETÍ KŘESŤANSTVÍ

KRÁLEM FRANKŮ

Legenda hlásá, že Chlodvik I. z rodu Merovejců, král sálských Franků, v době, kdy se v bitvě u Tolbiaku miska vah povážlivě naklonila na stranu Alemanů*, slavnostně přísahal, že pokud mu Bůh křesťanů dá vítězství, přijme křest. A protože se tato bitva nakonec pro Franky stala vítěznou a Chlodvikovi se podařilo po sérii bojů zabránit samostatné existenci státu Alemanů, který se jako marka stal součástí zemí Franků, vládce dodržel přísahu a na den božího narození roku 496 přijal křest z rukou biskupa Remigia, jenž byl později kanonizován. Jiná verze tohoto příběhu říká, že Chlodvikovi se před bitvou zdál sen, ve kterém měl vidění, že jako křesťan nad Alemany definitivně zvítězí.

Zatím všechno nasvědčuje tomu, že popisované události jsou pouze legendou, dílem pozdější církevní propagandy, a že skutečný důvod přijetí křesťanství byl zcela jiný. Řada historiků umíněně tvrdí, že Chlodvik podle vzoru jiných vládců

* Alemani, též Alamani – germánský kmenový svaz existující od 1. stol. n. l. Jeho demografickou základnu tvořily svébské kmeny z povodí Labe.

pouze prokázal chladný politický kalkul, protože v novém náboženství spatřoval prospěch pro sebe a svůj stát. Při pohledu na sílící moc církve se rozhodl stát po její straně, proto další podmaňování mohl uskutečňovat už jen s jejím požehnáním. Objevují se však hlasy, že opravdový důvod byl úplně jiný a že se vládce nechal pokřtít ovlivněný láskou.

Chlodvik byl bezpochyby člověk ambiciózní a toužící po moci. Vlády nad státem Franků, jehož centrum bylo v Tournai, se ujal v roce 481 po smrti svého otce Chlodericha. V oněch dobách kmeny germánských Franků nebyly ještě sjednocené a kromě Chlodvika existovali ještě jiní údělní vládcové, třeba jeho příbuzní Chararik a Ragnachar. Severně od Chlodvikových území se rozprostírala galsko-římská říše, která byla pod vládou Syagria, římského vládce a místodržícího Galie, jehož podrobené obyvatelstvo považovalo za „římského krále“. Zdálo se, že neexistuje nikdo, kdo by ho dokázal zbavit moci. Jeho vláda dokonce přetrvala úpadek západního císařství, neboť Syagrius, připravený o římský protektorát, získal mnohem mocnějšího spojence a garanta svého panování – Vizigóty. Nakonec se však objevil někdo, kdo měl na jeho zemi záslusk – Chlodvik.

Vládce Franků vyčkal do roku 486, kdy král Vizigótů Eurich opustil pozemský svět, a vypravil se do severní Galie, kde porazil Syagriuova vojska v bitvě u Soissons. Syagrius utekl do Toulouse, kde se schoval pod ochranná křídla Euričova nástupce Alaricha. Vládce Vizigótů bohužel jako spojenec zklamal na celé čáře, protože nešťastného Syagria na první Chlodvikovo požádání vydal. Další děj byl snadno předvídatelný: Chlodvik nechal protivníka popravit a jeho zemi ovládl. Aby své vítězství upevnil, přenesl centrum svého státu do Soissons.

Moc je jak známo silné afrodisiakum. Hrdina této kapitoly se o tom měl možnost přesvědčit na vlastní kůži, protože ženy se na něj lepily jako vosy na bonbon a osamělé noci mu nehrozily. Navíc byl mladý, zajisté pohledný, ačkoli jeho postavení by zcela jistě rekompenzovalo případné ne-

dostatky na kráse, a také vitální. Ze vztahu s jednou z konkubín měl dokonce syna Teodoricha. Přesto byl stále svobodný mládenec. Jeho povinností jako vládce však bylo zajistit kontinuitu dynastie, proto začal intenzivně hledat vhodnou kandidátku pro manželství – dívku pocházející z rodu přiměřeného postavení.

V roce 492 vyslal posly ke Gundobadovi, který vládl v Burgundsku, aby Chlodvikovým jménem požádali o ruku jeho dcery. Ke svatbě nedošlo, protože dívka nečekaně zemřela. Ale na Gundobadově dvoře byla ještě jedna dívka na vdávání, pěkná, mladá a pocházející z významného rodu – jeho neteř Klotilda. A protože Gundobad se mohl stát důležitým spojencem v boji se stále silnými a Chlodvikovo území ohrožujícími Vizigóty, panovník se dlouho nerozmýšlel a rozhodl se pojmout Klotildu za ženu.

Osud nebyl pro Gundobadovu neteř příliš milostivý – jako dítě přišla o oba rodiče, právě přičiněním svého strýce. Gundobad, který vládl v Dijonu, napadl zemi svého bratra Chilpericha. Dobyl Lyon a – jak celou událost popisuje Řehoř z Tours* – vpadl do sídla svého bratra, který právě hodoval ve společnosti své rodiny. Gundobad však neměl v úmyslu se k hodovníkům přidat – vběhl do komnaty a jedinou přesně cílenou ranou sekerou setnul hlavu nic netušícímu Chilperichovi. Hlava panovníka prý spadla přímo do mísy stojící na stole a manželka ubohého Chilpericha začala vyděšeně křičet, čemuž se nelze divit. Její švagr s ní však neměl soucit, přikázal, aby jí ke krku přivázali kámen a hodili ji do řeky Rhôny. O nic lépe nenaložil ani se svými synovci a neteřemi, kteří padli za oběť jeho pochopům.

* Řehoř z Tours (538–594), původním jménem Georgius Florentinus, biskup z Tours, patří mezi představené svaté katolické církve. Autor několika hagiografických děl, většinou ztracených, a nejvýznamnějšího díla *Historie*, které je známo pod chybným názvem *Historie Franků*, díky němuž je považován za otce francouzské historiografie.

Zachránit se podařilo pouze dvě nejmladší dívky: pětiletou Klotildu a její o rok starší sestru. Těmto nevinným stvořením se podařilo obměkčit neoblomné srdce svého strýce, který je nakonec adoptoval a vychoval jako vlastní. Jeho žena, která měla obě dívky velmi ráda, byla stejně jako ony katolického vyznání, zatímco její manžel a ostatní burgundská knížata byli vyznavači arianismu. Starší Chilperichova dcera Kropa se cítila být povolána k řádovému životu a z mladší vyrostla výjimečně spanilá, moudrá a inteligentní mladá žena. Máme-li věřit hagiografům, také ona se chtěla stát řádovou sestrou, ale jak se brzy ukázalo, prozířetelnost s ní měla jiné plány.

Podle francouzského historika Guye Bretona byla budoucí Chlodvikova žena blondýnka se zelenýma očima „se zlatými skvrnkami“¹. Francký král poslal na námluvy svého přítele Aureliana, jemuž svěřil delikátní úkol vyřídít všechny formality s jejím ochráncem, strýcem a nevlastním otcem Gundobadem a také doručit budoucí manželku pod Chlodvikovu střechu. Úkol to nebyl snadný. Gundobad byl člověk prchlivý a umíněný, předem nebylo jisté, že bude souhlasit a dá svou adoptivní dceru barbarskému a pohanskému panovníkovi. Aurelian se rozhodl nejprve získat náklonnost půvabné panny a později celou záležitost předložit Gundobadovi. Přestrojen za žebráka se přiblížil ke Klotildě rozdávající almužnu a požádal ji o několik slov mezi čtyřma očima. Pak jí detailně vyličil celou záležitost a při té příležitosti jí darem předal prsten od svého panovníka. Princezna, ve které tato atypická žádost o ruku vzbudila zájem, bez váhání souhlasila. Aby zachovala zdání, že se jedná o skutečného žebráka, darovala mu kousek zlata (žebrání se v tehdejší Burgundsku muselo vyplácet, když se jako almužna nedával chléb, ale zlato).

Nyní zbývalo zahájit jednání s Gundobadem. Král přijal Aureliana, který jménem svého pána požádal o ruku osmnáctileté Klotildy. Řehoř z Tours se zmiňuje, že panovník byl „zaskočen a rozmrzelý“, ale nechtěl dráždit sílícího

Chlodvika odmítnutím, proto své svolení k sňatku podmínil souhlasem neteře. K nemalému údivu uslyšel: „[Klotilda] o něm ví a souhlasí; pokud i ty dáváš své dovolení, odvezu ji ke králi.“² Co se dalo dělat? Princeznu rychle sbalili a vyslali na dvůr budoucího manžela.

Po pěti dnech značně vyčerpávající a na zážitky bohaté cesty dorazil průvod vezoucí budoucí nevěstu do Soissons. Hezká Klotilda si okamžitě získala srdce pětadvacetiletého Chlodvika, který se s ní ještě téhož dne oženil. Od toho okamžiku prý manželé byli velice šťastní. Jak píše již zmínovaný Guy Breton, Chlodvik umožnil Klotildě poznat ráj smyslové lásky, proto se vděčná Burgundanka rozhodla zajistit mu ráj věčný a obrátila svého pohanského manžela na křesťanství.

Upřímně řečeno byl už nejvyšší čas. Chlodvik, sám pohan, ovládal území obývaná křesťany, někdejšími poddanými římského císaře. Ačkoli jeho nynější poddaní již nespádali pod nadvládu Říma, po němž zůstaly jen vzpomínky, sjednocovala je svrchovanost církve a moc biskupů. Přijetím křtu by si Chlodvik na svou stranu získal nejen biskupy a papeže, ale i celý národ. To nasvědčuje tomu, že vládce Franků již dříve přemýšlel o přestoupení na křesťanství, ačkoli například Řehoř z Tours se zmiňuje o nechuti Chlodvika k nové víře, přestože při dobývání nových zemí prokazoval k tomuto náboženství jisté sympatie, neboť v době bojů rozhodně zakazoval ničení a vykrádání křesťanských chrámů.

Máme-li věřit Řehořovi, pak těmito projevy milosrdenství sympatie Chlodvika ke křesťanství končily, a co se týče obrácení na křesťanskou víru, vykazoval král značný odpor, který pomalu, systematicky a s typicky ženskou trpělivostí lámala Klotilda. Svému pohanskému manželovi vysvětlovala: „Bohové, které uctíváš, pane, nejsou ničím, nedokážou pomoci ani se postarat o potřeby bližního. Jsou to bůžkové ze dřeva, kamene či kovu [...]. Jsou to mágové, jejichž moc není božského původu. Bůh, kterému je třeba prokazovat úctu, je ten, jehož Slovo z ničeho stvořilo zemi, nebe, moře a všechno to,

co obsahují [...]. Z jeho vůle pole rodí obilí, stromy ovoce a vinná réva hrozny vína. Jeho ruka stvořila lidský rod. Díky jeho hojnosti všechno stvoření slouží člověku, je mu poslušno a obdařuje ho svým užitekem.“³

Vládcе Franků byl pragmatik a dožadoval se důkazu o velikosti Boha, o kterém tak barvitě vyprávěla jeho žena. Jenže jako naschvál se všechno spiklo proti Klotildě: nečekaně zemřel jejich prvorozený syn, kterého se jí nikoli bez potíží podařilo pokřtít. Je pravda, že Chlodvik ohromený okázalostí kostela, ve kterém se křest konal, zpočátku vypadal, že je o změně víry přesvědčený, po smrti dítěte však názor změnil.

Plný zoufalství konstatoval, že jeho potomek nepřežil, protože oproti tradici nebyl zasvěcený božstvům předků, nýbrž novému Bohu jeho ženy. Takové prohlášení však nenabouřalo Klotildinu jistotu, která, jak se na křesťanku sluší, přijala boží rozhodnutí s patřičnou pokorou a svému manželovi odvětila: „Vděčná jsem Stvořiteli Všehomíra [...], že uznal hodno přijmout do svého království dítě zrozené z mého lůna; vím, že děti, které Bůh povolá na onen svět, kdy jsou ještě oblečeny v bílém, krmí se pohledem na Něho.“⁴ Toto prohlášení prý na Chlodvika udělalo takový dojem, že svou ženu miloval ještě silněji. Na důsledek exploze manželských citů nebylo třeba čekat dlouho a Klotilda brzy povila dalšího syna – Chlodomira (Klodomira). Ačkoli Chlodvik nebyl příliš nadšený, jeho žena se rozhodla pokřtít i svého druhého syna. I tentokrát to vypadalo, že pradávna pohanská božstva se věrolomnému vládci krutě pomstí, protože Chlodomir druhého dne po ceremonii těžce onemocněl. To bylo přespříliš a rozzuřený panovník rozhodl, že jeho žena pokřtěním dětí obě odsoudila k smrti, a oznámil, že se na novou víru neobráť.

Nešťastná Klotilda – plná obav nejen o život novorozeného synka, ale i o duši milovaného muže, kterého nemohla vyrvat ze spárů pohanství – běžela do kostela, kde se na dva dny zavřela a téměř neustále se modlila za zdraví svého dí-

těte. Její horoucí prosby byly vyslyšeny a malý Chlodomir se uzdravil. Tato radostná událost, která byla podle Klotildy jasným důkazem o převaze „jejího“ Boha nad panteonem pohanských božstev, která uctíval Chlodvik, však jejího manžela k přijetí křesťanství nepřesvědčila. Nepodařilo se to ani biskupovi Remigiovi z Remeše, jež byl později prohlášen za svatého, který Klotildu věrně podporoval v jejím úsilí.

Je možné, že panovníkovi ve změně víry zabránily jiné problémy, protože v oněch časech germánské kmeny vážně ohrožovaly jeho stát. Jeden z těchto kmenů, Alemanové, napadl rovinaté Alsasko. Chlodvik nechtěl dopustit, aby se prodrali do nitra jeho území, a proto je v čele svých vojsk zastavil v bitvě u Tolbiaku nedaleko dnešního Kolína. A právě v této bitvě, tváří v tvář nebezpečí, prý složil slib o přijetí víry své milované ženy výměnou za vítězství. Jak již bylo zmíněno, Alemani byli rozdrceni a Chlodvik se mohl konečně vrátit do náruče steskem trpící Klotildy. Ta, když se dozvěděla o vítězství a o slibu jejího muže, rozhodla se kout železo, dokud je žhavé, a s dvojnásobným úsilím začala Chlodvika přesvědčovat o křtu.

Tentokrát její snaha přinesla požadovaný efekt a v Den Narození Páně roku 469* její manžel společně se třemi tisíci bojovníků přijal křest, který mu udělil biskup Remigius. Tento akt jako výsledek obrácení na víru z lásky měl zásadní důsledky pro všechny Franky i Chlodvika samotného, který se přemístil do Paříže. Získal vytouženou podporu Byzance, která ho postavila do pozice nejmocnějšího vládce celé západní Evropy. V oněch dobách ostatní barbarští králové – Gótové, Burgundané, Ostrogóti, Vandalové, a dokonce Alemanové poražení Chlodvikem u Tolbiaku – vyznávali arianismus. Tvůrcem tohoto vyznání, které církve považovala za herezi, byl Arius (256–336), křesťanský kněz v Alexandrii, který Kristovi odmítal přiznat božství, neboť se

* Historikové se neshodují ohledně data přijetí křtu Chlodvika. Některé prameny datují tuto událost rokem 498, 507 nebo 508.

domníval, že pouze Bůh Otec je nezrozený a nestvořený. Zatímco Syn byl podle něho prvním stvořením v čase, proto Ježíš není Syn Boží z podstaty, ale díky adopci a milosti.

S tímto směrem se definitivně rozešel nicejský koncil v roce 325 a zformuloval nicejské vyznání víry, které hlásalo: „Věříme v jednoho Boha, vševládnuícího Otce, Stvořitele všeho viditelného i neviditelného. A jednoho Pána Ježíše Krista, jednorozeného Syna Božího, zrozeného z Otce, tj. z podstaty Otce, Bůh z Boha, Světlo ze Světla, pravý Bůh z pravého Boha, zrozeného, ne stvořeného, jedné podstaty s Otcem, skrze něhož vše vzniklo, to, co je na nebi, i to, co je na zemi [...]. Ty však, kteří říkají ‚byl čas, kdy nebyl‘ nebo ‚před svým zrozením nebyl‘ nebo ‚vznikl z nebytí‘ anebo z jiné hypostaze nebo podstaty [než Otec], nebo že Syn Boží podléhá změně nebo proměně, ty všeobecná apoštolská církev anatematizuje.“⁶

Chlodvik tím, že si zvolil katolicismus, byl automaticky vybrán za vůdce galo-románských katolíků žijících na území celé Galie – a díky tomu získal i podporu mocných biskupů. To mu usnadnilo opětovné dobytí velkého teritoria Vizigótů, sahajícího od Loiry po Pyreneje. Jeho synové nesoúci tituly „katolických králů“ si mohli bez překážek podmanit Burgundsko. Takto začaly dějiny Francie, země, která měla v budoucnosti získat název „nejstarší dcery církve“.

Nejen Chlodvik byl beneficentem přijetí nové víry. Užitek z toho měly také všechny ženy žijící na území ovládaném Chlodvikem, protože pro ně přijetí křesťanství znamenalo emancipaci. Až dosud podléhaly římskému právu, v němž postavení žen nebylo záviděníhodné. Jak tvrdí právník Robert Villers: „V římském státě žena, ačkoli to bude znít paradoxně a přehnaně, nikdy nebyla právním subjektem [...]. Její osobní situace, vztahy s rodiči i s manželem byly řešeny v domácnosti, ve které byl otec, tchán nebo manžel neomezeným vládcem [...]. Žena tak byla výhradně objektem.“ Její status byl tedy identický se statusem otroka, ve světle práva totiž neexistovala. Církev však pozvedla na oltář ženy,

první mučednice, o Matce Boží nemluvě, a tím automaticky vyvyšovala postavení žen ve společnosti. A to všechno díky pěkným, zeleným, zlatem krogeným očím Klotildy.

DOUBRAVKA PŘEMYSLOVNA – PROPUSTKA POLSKA DO KŘESŤANSKÉ EVROPY

Jak jsme se již zmínili v minulé kapitole, Francouzi jsou pyšní na půvabnou Klotildu, kvůli jejímž hezkým očím Chlodvik přestoupil na křesťanství. Ukazuje se, že i my máme svou Klotildu, ačkoli po pravdě řečeno pochází z importu, konkrétně z Čech. Řeč je samozřejmě o Doubravce, manželce historicky prvního vládce Polska knížete Měška I., kterému historikové přisoudili jméno architekta polské státnosti. V povědomí Poláků Doubravka figuruje jako šířitelka křesťanství, žena dobrá, ctnostná a matka prvního polského krále. Kromě historiků však málokdo ví, že dala život královně Švédska, Dánska, Norska a Anglie Svatoslavě-Sigrídě, jejíž jméno je ve starých skandinávských legendách stále živé.

Polský panovník si vzal za ženu českou kněžnu rok před přijetím křesťanství, proto jí dříve někteří dějepisci připisovali obrovskou roli v christianizaci Polska, a dokonce ji považovali za hlavní inspirátorku tohoto aktu. Avšak příčiny,

které Měška I. vedly k přijetí křtu, byly mnohem závažnější než rozmary i té nejmilovanější ženy. Měšek I. není prvním známým vládcem Polska. Podle zpráv Galla Anonyma⁷ a Vincenta Kadlubka⁸ syn Piasta z kmene Polanů převzal moc po pádu knížete Popela, který s největší pravděpodobností pocházel z kmene Goplanů. Podle kronikáře mu v tom účinně pomohly myši. Nu což, Římané mají své husy, my zase máme myši. Tito hlodavci byli pochopitelně nástrojem v rukou Boha, který Zemovíta „knížetem Polska ustanovil a Popela spolu s jeho potomstvem z království zcela vyhnal“.

Spolu s rodinou knížete Popela byli vyhnáni také jeho lidé a vlády se ujal již zmíněný Piastův syn jménem Zemovít. Jméno jeho otce, spíše přídomek, pravděpodobně pochází z praslovanského slova „piszta“ („jídlo“) a označoval zřejmě zemědělce, živitele, i když Paweł Jasienica ho ve své knize *Polska Piastów* odvozuje od úřadu piasta či piastuna – vychovatele knížecích dětí. Nezávisle na původu byla jménem Piast nazvána první polská dynastie.

O vládě Zemovíta toho není moc známo, kromě toho, že sjednotil země náležící Polanům a Goplanům a ovládal území ležící mezi řekami Odrou, Notečí, Vislou a Vartou. Po jeho smrti se vlády ujal Lestek (zvaný též Lešek), který si podrobil malopolský kmen Vislanů. Máme-li věřit Gallu Anonymovi, Lestek přijal křest v byzantském ritu, když se po prohrané potyčce dostal do velkomoravského zajetí⁹, což by pak znamenalo, že Měšek I. nebyl prvním křesťanským panovníkem našeho státu. Po Lestkovi vládl jeho syn Zemomysl, otec čtyř dětí: Měška, Stibora, Adelaidy a syna, jehož jméno neznáme.

Dnešní badatelé poukazují na fakt, že jméno jeho dcery se odlišuje od slovanské tradice a může naznačovat, že Zemomyslova manželka pocházela ze západních zemí, ve kterých již dlouho panovalo křesťanství. Poněvadž je málo pravděpodobné, že by si křesťanská princezna mohla vzít pohana, můžeme říci, že na Zemomysla, vzhledem ke křtu otce, bylo

nahlíženo jako na křesťana, a to bez ohledu na skutečný ritus jeho vyznání.

Jeho prvorozený syn, pozdější manžel hrdinky našeho vyprávění, nenesl jméno Měšek, pod nímž vstoupil do dějin. Jeho skutečné jméno určitě znělo Dagome nebo Dagone a pod tímto jménem se také objevuje v historických dokumentech tohoto období. Naopak „Měšek“ je přídomek pocházející od označení medvěda; v pozdějších dobách byl zcela nesprávně ztotožněn s Měčislavem. Proto ho někteří badatelé považují za Vikinga a poukazují na jeho jméno Dagome, vyvolávající normanskou konotaci. Kromě toho byly v okolí Hnězdna objeveny hroby vikinských rytířů. Mohli sice sloužit jako nájemné vojsko hnězdenského knížete, ale také mohli patřit do armády dobyvatelů podmaňujících si slovanské země. Zatím se však jedná o pouhé divagace zůstávající ve sféře hypotéz. Opusťme raději tyto riskantní úvahy a podívejme se, co o Měškovi říká naše tradiční historiografie.

Kníže se pravděpodobně ujal vlády po smrti svého otce v roce 959. Gall Anonym a také Jan Dluhoš uvádí, že prvorozený syn Zemomysla byl sedm let slepý a zrak zázrakem získal po postřížinách. Tento příběh však můžeme klidně zařadit mezi pohádky, protože tím byla myšlena „slepota duchovní“, kterou trpěl Měšek, když vyznával pohanskou víru svých předků, ačkoli někteří biografové a historici v této slepotě spatřují eventualitu komplikací trachomu¹⁰.

Kníže Měšek I. poté, co po otci převzal vládu, ovládal rozsáhlé území přibližně o rozloze dvou set tisíc čtverečních kilometrů, jehož centrum se nacházelo v Hnězdne, a velel družině se třemi tisíci bojovníků. A stejně jako každý vládce v oněch dobách se potýkal s problémy, které mu způsobovali sousedé včetně Veletů, s nimiž vedl neustálé války. Státní útvar těchto kmenů prožíval v časech panování Měška skutečně znamenité období. Na jeho území se nacházela svatyně boha Svarožice¹¹, která byla tak nádherná, že dokonce německý kronikář Thietmar¹² se o ní zmiňuje s nefalšovaným obdivem. Veleti byli opravdu mocní a nebezpeční ne-

přátelé, kteří mohli ohrozit počátky polské státnosti. Navíc se spojili s křesťanskými Čechy a postupně začali nad Měškem získávat vojenskou převahu. Právě v bojích s Velety zahynul v roce 965 Měškův bratr, jehož jméno neznáme.

K dovršení všeho zlého byla západní hranice knížectví soužena nájezdy německých pánů, a to i přesto, že v oněch dobách kníže žádnou válku s Němci nevedl, a byl dokonce považován za císařova přítele. To však německým nájezdníkům nebránilo v tom, aby se vypravovali na pravý břeh Odry ničit, pálit, loupit a mordovat a všechno živé brát do zajetí. A to vše s posvátnými hesly na rtech, aby si obracením pohanských Slovanů na víru ospravedlnili páchané násilí a přepadávání.

Za této situace se Měšek rozhodl odstranit příčinu nájezdů pořádaných agresivními sousedy a přijal křest. Dokonale si uvědomoval, že nově přijatá víra nejenže zlepší jeho vnější situaci, ale také že díky dobře fungující církevní administrativě může posílit situaci vnitřní. Nejjednodušší bylo přijmout křest z rukou německých duchovních, ale to by znamenalo závislost na Německu, a aby se tak nestalo, Měšek se obrátil na jazykově blízké Čechy. Při té příležitosti chtěl zabít dvě mouchy jednou ranou: přijetí křtu z rukou Čechů se rovnalo spojenectví s tímto státem a to by znamenalo ukončení jejich svazku s nepřátelskými Velety. Nemalý význam měl fakt, že nová víra umocňovala postavení vládce, neboť křesťanští duchovní jasně a rozhodně tvrdili, že veškerá moc pochází od Boha. Panovník je boží pomazanec a jakákoli neposlušnost vůči němu je těžkým hříchem. To všechno bylo důvodem k tomu, aby se pohanský Měšek rozhodl přijmout křest prostřednictvím našich jižních sousedů a „při té příležitosti“ přijmout za ženu českou princeznu.

Na knížecím trůnu v Čechách tehdy seděl Boleslav I. zvaný Ukutný, příslušník dynastie Přemyslovců. Jak naznačuje jeho přídomek, byl to člověk surový a bezohledný, který neváhal použít násilí, pokud se setkal s jakýmkoli nesouhlasem. K moci se dostal tak, že zavraždil svého staršího bratra

Václava. Tento hanebný čin neprovedl osobně, ale pomocí svých družiníků, kteří Václava zabili během pořádané hostiny. Převzetím vlády ve státě si Boleslav plně uvědomoval, že spáchal smrtelný hřích bratrovraždy a musí ho pokáním odčinit, pokud nechce být zavržen. Kníže si sám pro sebe stanovil poněkud neobvyklé pokání: svého syna Strachkvasa, zvaného též Kristián, který se narodil toho dne, kdy došlo k vraždě Václava, předurčil pro řádový život.

Český kronikář Kosmas tvrdí, že jméno Strachkvas znamená „strašný kvas“ a mělo připomínat otcovu vraždu, za kterou syn činil pokání v klášteře. „Kajícník“ si v duchovním stavu vedl docela dobře: pravděpodobně napsal o životě sv. Ludmily a sv. Václava a také putoval jako vyslanec do Říma, kde pobýval svatý Vojtěch, aby ho přemluvil k návratu do země. Byl zvolen za biskupa Prahy, ale ještě před převzetím úřadu zemřel. Kosmas o Boleslavových předcích neměl nejlepší mínění, neboť píše, že „se oddávali břichu, spaní, byli neotesaní, neučení, podobni dobytku“¹³.

Navzdory tomuto negativnímu názoru kronikáře dokázali titi neotesaní Přemyslovci vytvořit silný a bohatý stát, který v dědictví předali otci Doubravky. Boleslav vládl zemi, která zahrnovala kromě Čech také Moravu a Slezsko. Kromě již zmiňovaného Strachkvasa měl ještě jednoho syna, Boleslava II. Pobožného, který se po jeho smrti ujal vlády a dokončil sjednocení Čech, a také dvě dcery: Mladu a Doubravku.

Mlada vstoupila do kláštera, kde přijala jméno Marie, a později se stala matkou představenou pražského řádu benediktýnek, který založila při kostele sv. Jiřího v Praze. Kosmas o ní hovoří velmi příznivě a zobrazuje ji jako osobu skromnou, milou v hovoru a štědrou k vdovám a sirotkům. Ovšem je také možné, že se o řádové sestře neslušelo mluvit jinak než pochvalně.

Náš kníže Měšek tedy neměl příliš na výběr a z nutnosti musel požádat o Doubravčinu ruku. Jméno budoucí ženy prvního vládce křesťanského Polska činí badatelům problém, neboť je předmětem sporu, zda je správná forma „Dob-

rava“ nebo „Doubravka“. Většina historiků se kloní k první verzi. Nasvědčovalo by tomu podání německého kronikáře a magdeburského biskupa Thietmara, který jméno uvádí ve formě „Dobrava“ a současně vysvětluje, že se vykládá jako „Dobrá“. Rovněž staré krakovské letopisy podávají formu „Dubrovka“. V oněch dobách byla předpona „Du“ vyskytující se ve slovanských jménech zaměnitelná s „Do“ a „Da“, proto lze usoudit, že jméno české kněžny znělo právě „Dobrava“. S postupem let bylo přetvořeno na „Dambrovka“ a v tomto znění se vyskytuje jako jméno ženy Měška I. v pramenech pocházejících z přelomu 13. a 14. století.

Neznáme přesné datum narození žádné z dcer Boleslava I. Kosmas škodolibě tvrdí, že Doubravka již v době svatby byla v pokročilém věku, jenže co v oněch dobách takové tvrzení znamenalo? Tehdejší panny byly provdávány velmi brzy, jako -náctileté, podle středověkých kritérií pak mohla být dívka považována za starou, vdávala-li se ve věku dvaceti a více let. Abychom byli spravedliví, dodejme, že Měšek také nebyl žádný mladík – historici odhadují, přestože není známo přesné datum jeho narození, že v době svatby mu bylo už přes čtyřicet let. Je velmi pravděpodobné, že Doubravka nebyla panna, nýbrž vdova nebo rozvedená. Jejím prvním manželem byl míšeňský markrabě Günther*, se kterým měla syna Guncelina, v kronikách několikrát zmiňovaného jako bratr Boleslava Chrabrého. V každém případě byla Doubravka v době, kdy na Boleslavův dvůr dorazilo poselstvo polského knížete, žena svobodná a mohla vstoupit do dalšího svazku manželského. Její způsob jednání o mnoho let později pobouřil Kosmase, který to podává takto: „Byla mimořádně nestydatá, když si vzala polského knížete a přitom byla ženou pokročilého věku, sundala si z hlavy čepec a nasadila si panenský věneček, což byla od této ženy veliká pošetilost.“¹⁴ Vlastně se ani nelze divit budoucí nevěstě, že

* Markrabě – titul vládce spravujícího pohraniční území v Německu.

se zřejmě chtěla v očích svého nastávajícího omladit a věneček si nasadila. Když se vdávala, musela být určitě plná obav nejen proto, že ji otec vdával za pohanského knížete. Zřejmě se také trápila kvůli jeho nevěrnosti, neboť Měšek nebyl na monogamii zvyklý. Celá léta totiž prožil v polygamii, jak se zmiňuje Gall Anonym.

O tom, že víceženství se mezi Slovy prakticovalo, víme ze zprávy týkající se jiného slovanského vládce jménem Somo, který měl dvanáct žen, zatímco další, pomořanský kníže, jehož jméno neznáme, se mohl chlubit několika ženami a dvaceti čtyřmi souložnicemi. Tyto souložnice byly pro tehdejší vládce něco jako konkubíny, které ve vztahu k první ženě měly druhořadé postavení. Nejdůležitější postavení měla první žena, slavnostně provdaná, tzv. malžena. Potomstvo souložnic zřejmě nemělo právo dědit majetek po otci.

Gall se nezmiňuje, která z oněch anonymních žen příjmenějších Měškův život byla jeho malženou a které byly pouze souložnice. Fakt ale je, že všechny byly před svatbou s Doubravkou odsunuty, což na druhou stranu neznamenal, že by ho nemohly navštěvovat v noci jako konkubíny. Nešťastná česká princezna proto důvod k obavám měla.

„Pošetilost“ Doubravky, kterou německý kronikář zesměšnil, Měška neovlivnila. Polský kníže by si dceru Boleslava I. vzal bez ohledu na její pošetilost nebo nestoudné počínání, žádný význam pro něho neměl ani věk budoucí manželky, ani její krása. Manželství bylo vynuceno výhradně politickými a dynastickými zájmy a také prospěchem státu. O žádném citu nemohla být řeč, oba snoubenci se navíc před svatbou neznali, což však v tehdejších dobách nebylo ničím mimořádným. O budoucím svazku svých dětí rozhodovali rodiče, a pokud mladí v sobě po svatbě našli zalíbení, mohli hovořit o velkém štěstí.

Gall Anonym i Vincent Kadlubek současně píš, že Doubravka měla se svatbou souhlasit pod podmínkou, že polský kníže přijme křesťanství. Avšak tento svazek mohl být

konzumován ještě před křtem polského knížete, protože jejich prvorozený syn Boleslav I. Chrabrý se s největší pravděpodobností narodil před oficiálním uzavřením manželství svých rodičů. Jeho náhrobní nápis totiž uvádí, že „z otce pohana byl zrozen“. Je pravda, že to poněkud nekoresponduje s obrazem bohabojné, ctnostné křesťanské kněžny, která si svou počestnost zachovává do svatební noci a sňatek podmiňuje manželovým přijetím nové víry, jenže život si žádá své.

V souladu s českou tradicí se Měšek a Doubravka setkali na hranici v Hradci, svatební obřad se však měl konat v zemi nevěsty. Tradice ani kronikáři nezmiňují, jaký dojem na sebe snoubenci udělali. Měšek s manželkou se usídlili v novém hradě v Poznani, který byl jedním z nejmocnějších obraných opevnění v tehdejších polských zemích.

Dnešní historici odmítají, že by Doubravka měla na manžela jakýkoli vliv v otázce přijetí křesťanství, a argumentují tím, že Měšek přijal křest výhradně z politických pohnutek. Podle mého názoru však české princezně křivdí. Jak si správně povšiml Paweł Jasienica: „Nelze brát na lehkou váhu prožitky křesťanky Dobravy v pohanské zemi, pocity první ženy, jejíž jméno se zapsalo do polských dějin. Osobní vliv této ženy musel být veliký. Od ní se polanský kníže dozvídal o víře přicházející ze světa prastaré a významné kultury.“¹⁵

Nezapomínejme na to, že kromě mimořádně bohatého věna a výbavy přivezla česká princezna do země rovněž duchovní osoby, mezi nimiž byl pravděpodobně i Jordan, první polský biskup. Tito duchovní určitě svou kněžnu podporovali v tom, aby Měška povzbuzovala k přijetí nové víry. Je možné, že jí také napovídali, jak toho může dosáhnout. Metody, ke kterým se Doubravka uchýlila, by se dokonce i v naší době mohly zdát kontroverzní, získaly však v očích duchovních uznání, příkladem čehož je obdiv, s jakým o tom psal Thietmar. Podle popisu německého kronikáře „[...] úmyslně nějakou dobu jednala amorálně, aby později mohla

konat dobře. Když po uzavření zmiňovaného manželství na-
dešla doba Velkého půstu a Dobrava chtěla dát Bohu dobro-
volnou oběť tím, že se zdrží požívání masa a bude umrtvovat
své tělo, její manžel ji sladkými sliby přemlouval k poru-
šení záměru. Ona s tím souhlasila kvůli tomu, aby jí později
dopřával sluchu v jiných záležitostech. Jedni tvrdí, že maso
v době jednoho Velkého půstu jedla, jiní zase, že ve třech
takových dobách. Dozvěděl ses před chvílí, čtenáři, o jejím
provinění, nyní zvaž, jaký plod vydal její zbožný úmysl. Pra-
covala totiž na obrácení svého manžela a vyslyšel ji milos-
tivý Stvořitel. Ten, který ho tak utiskoval, si posypal hlavu
popelcem a zavrhl, po ustavičném naléhání své milované
manželky, jed pohanství a křtem svatým smyl skvrnu prvot-
ního hříchu“¹⁶.

Thietmar psal svou kroniku v časech, kdy se vlády v Pol-
sku ujal syn Doubravky a Měška, a události, které popisoval,
nebyly vzdálené a vzpomínky na ně byly stále živé. Ne-
máme proto důvod mu nevěřit a ve výše uvedeném úryvku
je černé na bílém, že česká princezna měla na svého muže
vliv. Není také vyloučeno, že k obrácení manžela na víru
využívala ženské dovednosti v loži, protože účel jak známo
světí prostředky.

S odstupem času se nám zdá, že manželství Měška a Doub-
ravky bylo harmonické, žádný kronikář se totiž nezmiňuje
o konkubínách ani nemanželských dobrodružstvích knížete,
i když vyloučit je nemůžeme. Možná Doubravka uchvátila
svého muže svou ženskostí, možná ji doopravdy miloval.
Nevíme, jaké city chovala ke svému manželovi, ale podle
toho, kolik úsilí věnovala tomu, aby ho obrátila na víru a za-
jistila mu věčné spasení, jí určitě nebyl lhostejný. Možná
právě lásce vděčíme za to, že se Polsko připojilo k okruhu
křesťanských zemí.

Manželský pár spolu žil dvanáct let, Doubravka Měškovi
porodila syna Boleslava, pozdějšího budoucího krále Pol-
ska, a dceru Svatoslavu, která je pod přídomek Sigrída
známá jako hrdinka skandinávských ság a již věnujeme

další kapitolu této knihy. Manželství s českou princeznou Měškovi zajistilo také spojenectví s Čechy, které se udrželo do Doubravčiny smrti. Právě díky této alianci mohl polský kníže počítat s českými posilami v bitvě roku 967 s německým hrabětem Wichmanem, politickým „gangsterem“ a vyhnancem z Německa, který v čele spřátelených Voliňanů napadl Měškův stát. Polský vládce a jeho švagr Boleslav II. Pobožný podporovali také stejného kandidáta na trůn po zemřelém císaři Otovi I. Velikém – knížete Jindřicha II. Bavorského zvaného Svárlivý.

První křesťanská panovnice naší země se samozřejmě snažila ve své nové vlasti především podporovat církev a podle tradice založila v Hnězdně dva kostely: kostel sv. Víta a sv. Trojice a pak ještě kostel Nejsvětější Panny Marie na Tumském ostrově v Poznani. Měšek a Dobrava se bohužel nedožili společného stáří – princezna zemřela mnohem dříve než její muž, v roce 977, a její smrt znamenala konec polsko-českého spojenectví.

Příčiny jejího skonu nejsou známy a neznámé je rovněž místo jejího posledního odpočinku. Podle tradice byla první žena Měška pochována v hnězdenské katedrále. Prázdné místo po české princezně po boku ovdovělého Měška nahradila Oda, dcera německého markraběte Dětricha ze Severní marky. Toto manželství vyvolalo nejen skandál, ale i potupu německé církve, neboť nevěsta byla řeholnicí, jíž byla otevřena brána, aby si mohla vzít polského knížete. Mimo chodem navzdory legendě o Vandě, která si zvolila raději smrt než sňatek s německým knížetem, se Piastové překvapivě často ženili s Němkami. Oda dala Měškovi tři syny: Měška, Lamberta a Svatopluka. Kníže toto slzavé údolí opustil v roce 992, „[...] zanechávaje své království k rozdělení mezi několik knížat. S chytrostí lišky je potom spojil v jeden celek jeho Boleslav, vyhnav macechu a bratry“¹⁷. Můžeme se domnívat, že tuto „liščí chytrost“ zdědil po matce. Zdědil určitě i její inteligenci, neboť podle nejnovějších genetických výzkumů se intelekt dědí právě po matce. Jelikož se dvě děti

Doubravky vyznačovaly mimořádným intelektem, musíme i ji považovat za inteligentní ženu. Přemyslovně se navíc podařilo to, po čem touží hodně žen stojících po boku mocných mužů: dokázala spojit city a manželské štěstí s vírou a státním zájmem.

SVATOSLAVA-SIGRÍDA HRDÁ – Z POLSKA NA ŠVÉDSKÝ TRŮN

Celá křesťanská Evropa se obávala příchodu roku 1000. Byl předpovídan konec světa, který měl nastat 31. prosince 999, Boží soud nebo velká kataklyz-mata, ba dokonce to, že se biblická příšera Leviatan, uvězněná ve sklepeních Lateránu, podle proroctví na přelomu století dostane z vězení a zničí nebe a zemi. Evropští sedláci dokonce ani nechtěli osévat pole, protože se domnívali, že stejně bude konec světa a jejich práce by byla marná. Papež Silvestr II., který jako člověk vzdělaný nevěřil na žádné pověry a nijak neodůvodněné věštby, poslal vojsko, aby alespoň v papežském státě přiměl sedláky k setbě. Díky tomuto kroku byl zažehnán přízrak hladu v následujícím roce. Silvestrova předvídavost se ukázala jako správná, neboť, jak dobře víme, konec světa nenastal a lidstvo přežilo.

Rok 1000 n. l. se však v dějinách Polska ukázal jako příznačný. Tehdy se konal slavný hnězdenský sjezd, který upevnil postavení syna Měška I. Boleslava Chrabrého jako vládce a stal se impulzem pro jeho pozdější korunovaci. Toto datum

je také důležité pro Island, protože tamní národní shromáždění Althing tehdy schválilo přijetí křesťanství jako státního náboženství. Stejně tak je důležité pro Norsko, které bylo v roce 1000 v bitvě u Svolderu, zvané též bitva třech králů, poraženo a současně s touto porážkou skončila také jeho nadvláda na moři. Málokdo však ví, že ona bitva ukončila válku zažehnutou polskou princeznou Piastovnou, dcerou Měška I. a Doubravky, rodnou sestrou našeho prvního krále, výše zmiňovaného Boleslava Chrabrého.

Svatoslava, jak se hrdinka této kapitoly jmenovala, byla mladším dítětem knížecího páru. Její starší bratr – pro svou fyzickou a psychickou zdatnost zvaný svými současníky Chrabrý a potomky Veliký – se díky svým činům stal prvním polským králem. Za jeho panování se upevnila polská státnost a vnitřní struktury státu byly konečně spojeny; zároveň vzniklo arcibiskupství v Hnězdně a Polsko se stalo královstvím, s nímž musely sousední státy vážně počítat.

O Boleslavovi toho bylo napsáno tolik, že každý průměrný polský školák dokáže vyjmenovat většinu jeho úspěšných činů. Jeho mladší sestra má na svém kontě také pěknou řádku úspěchů: nejenže se stala královnou Švédska, Dánska, Anglie a Norska, ale navíc se stala hrdinkou hezkých skandinávských ság. Jejich anonymní autoři ji oslavují pod různými jmény jako Sigrid Storráda, Saum-Aesa, Astrid nebo Gunhilda a také jako „matku a manželku králů“, protože oba její manželé se stejně jako synové svými činy zapsali do dějin Evropy coby významní vládci a bojovníci.

Svatoslava se narodila mezi roky 960 a 972. Není nám známo, zda se již v raném dětství projevil její nevšední temperament, který pravděpodobně zdělila po své tetě – sestře Měška – Adelaidě. Adelaida byla provdána za uherského knížete Gejzu, jemuž porodila syna jménem Vajk. Onen Vajk není nikdo jiný než Štěpán I. Svatý, pozdější král Uher. Piastovna byla známá pod přídomek Bílá Kňahyňa čili Pěkná Paní, který jí dali uherští poddaní. O jejím neobvyklém temperamentu a prazvláštních zálibách se zmiňuje Thiet-

mar, který si stěžoval, že „[...] nadmíru truňků požívala a koňmo jezdila jako rytíř. Jednou dokonce v návalu hněvu zabila jednoho muže. Její ruka, krví skropená, raději ať se ujmě vřetena a mysl šílená ať v trpělivosti nalezne úlevu“¹⁸.

Kvůli historické pravdě je třeba zmínit, že výzkum prováděný v 19. stol. zjistil, že tato postava snad nikdy neexistovala a ženou Gejzy a matkou Štěpána byla jistá Sarlot, jenže Adelaida se objevuje nejen v dávné historiografii, ale také v populárně-naučné literatuře 20. století. Zmiňuje se o ní rovněž Paweł Jasienica v knize *Polska Piastów*, ačkoli Wikipedie uvádí Bílou Kňahyni jako fiktivní postavu.

Nezávisle na tom, zda byla teta Svatoslavy postavou z legend, nebo zda existovala doopravdy, ze Svatoslavy vyrostla na tehdejší dobu mimořádná mladá žena. Otec, který se jako všechna tehdejší knížata vdávající dcery řídil výhradně politickými záměry, domluvil její sňatek s králem Švédska Erikem Vítězným. Pakt se Švédskem zpečetěný manželstvím jediné dcery Měška I. byl namířen proti Dánsku a měl umožnit polskému vládci upevnit moc v západních Pomořanech. Nastávající manžel Svatoslavy byl ve věku jejího otce a měl pověst člověka kulantně řečeno impulzivního, ale takovými detaily se tehdy nikdo nezabýval. Žádný význam rovněž neměly ani city nastávajících manželů, stejně jako fakt, že srdce Svatoslavy patřilo zcela jinému muži, též Skandinávci.

Dívka se zamilovala do mladého Nora vydávajícího se za Olafa Tryggvasona, syna Haralda Krásnovlasého*, krále Norska. Olafův původ nebyl jednoznačný, poněvadž byl otrokem na lodi patřící estonskému kupci. Na zádech měl sice vypálený znak Haralda Krásnovlasého, ale to nic nedokazovalo, protože Harald mohl přikázat vypalovat tento znak jak svým dětem, tak otrokům. Jiná verze tohoto příběhu hlásá, že byl synem Tryggvy, vládce nevelké země v Norsku, který byl zavražděn ještě předtím, než se Olaf narodil. Těhotná

* Harald Krásnovlasý (855–933) – král Norska z rodu Ynglingů, který dokončil sjednocení Norska.

vdova utekla do Rusi, kde jí poskytl útočiště ruský kníže Vladimír Veliký. A právě tam se Olaf měl narodit.

Většina vyprávění o Olafovi, odlišujících se příběhem o jeho původu, uvádí, že mládenec putoval po sousedních státech a chtěl pro sebe získat eventuální protektory. Navštívil mj. Novgorod, v němž panovala dynastie Rurikovců, odvozuující svůj rod od legendárního vůdce Varjagů* Rurika, a potom dvůr Měška I. v Poznani. Podle některých historiků vstoupil Olaf do družiny polského knížete. Právě tehdy ho poznala Svatoslava, která se do pohledného Nora zamilovala. Je možné, že i její otec se na oba mladé díval shovívavě a s Olafem spojoval jisté politické naděje, ale manželství se švédským panovníkem se mu nakonec jevilo jako výhodnější.

Svatoslava, které se jako většiny žen té doby nikdo na nic neptal, odjela do Švédska a v roce 985 si vzala Erika, je muž brzy porodila syna Olafa Skötkonunga a dceru Holmfridu. Syn Piastovny vstoupil do dějin jako první křesťanský vládce Švédska, naopak o osudech její dcery mlčí jak historické prameny, tak i skandinávské ságy. V souladu s přáním svého otce Svatoslava přemluvila manžela k výpravě proti Dánsku. Tato válka sice Erikovi přinesla vítězství, díky němuž získal přídomek Segersoll, což znamená Vždy Vítězný, avšak velmi nepříznivě se odrazila na jeho zdraví. U nemocného panovníka se výrazně projevil známky pomatenosti. Jednoho dne prohlásil, že nordický bůh Ódin** po něm požaduje, aby mu obětoval svého syna Olafa. Podle některých pramenů měl Erik předtím přijmout křest z rukou mnicha jménem Poppon – snad to byla podmínka pro uzavření sňatku s polskou princeznou –, ale tato informace je nejistá.

* Varjagové – skandinávští Vikingové pocházející z dnešního Švédska a Dánska a obývající pobřeží Baltu, jemuž se v raném středověku říkalo Moře Rusů nebo Moře Varjagů.

** Ódin – hlavní bůh severského panteonu. Bůh války a válečníků, moudrosti, poezie a magie.

Pokud tomu tak skutečně bylo, pak se Erik nikdy nezřekl náboženství svých předků a v hloubi srdce byl stále pohanem anebo se následkem pomatenosti ke svému náboženství vrátil. Možná také měl halucinace, ve kterých nordická božstva skutečně viděl.

Svatoslava se vyděsila, sama nevěřila žádným nesmyslům o severských bozích, vždyť byla křesťankou, ale plně si uvědomovala, že slova šílence mohou padnout na úrodnou půdu a nikdo mu nezabrání zabít prvorozeného syna, a navíc mu tento čin na příkaz bohů dokonce může získat podporu poddaných. Ve snaze zachránit své dítě před smrtí se rozhodla vzít věci do svých rukou a svého šíleného manžela přikázala otrávit.

Byla si však vědoma toho, že manželovražda jí neprojde jen tak, proto narafičila hanebnou intriku, která jí měla pomoci ospravedlnit Erikův skon. Rozhodla se pro tento účel využít pohanské bohy, v jejichž existenci sice nevěřila, ale ke kterým se její poddaní nadále modlili. Podpálila sídlo a Ódinovu svatyni v Uppsale a pak rozhlásila pomluvu, že sám Ódin zabil Erika a za tento čin v odplátě Thór* spálil jeho svatyni. Vystrašení poddaní tomuto vysvětlení uvěřili bez jakýchkoli výhrad.

Brzy po Erikově smrti se kolem mladé a atraktivní vdovy začali rojit nápadníci. Ona však neměla v úmyslu si někoho z nich vzít, stále totiž milovala svého Olafa. Muži se nedali ničím odradit a pokračovali ve svých námluvách. Dva z nich královnu-vdovu obtěžovali a svou neopatrností na sebe přivolali neštěstí. Když odpočívali v lázni, přikázala Svatoslava stavení zapálit a záletníci zaživa uhořeli. Nevíme přesně, co všechno nápadníky od získání ambiciózní ženy odradilo, faktem však je, že za tento skutek ji poddaní obdařili přídomek Storrada čili Hrdá. Jedním z těchto smolařů byl

* Thór – jeden z hlavních severských bohů. Syn Ódina, bůh bouře a blesku, životních sil, zemědělství, přivádí déšť pro úrodu, strážce domácího krbu a manželství.

pravděpodobně Harald Grenske, král Vestfoldu*, kterého nechala jako varování jiným „méně důležitým“ králům upálit, aby raději ani nepomysleli na sňatek s hrdou královnou.

Svatoslava na Olafa nezapomněla a rozhodla se mu prokázat laskavost a vzít si ho. Norova situace se mezitím diametrálně změnila: během několika let nejenže získal věhlas velikého mořeplavce, ale také dobyl norský trůn. Tento mládenec lačný dobrodružství nejprve řádl na Baltu, kde získal titul „zabijáka Slovanů“. Pak se spojil s budoucím králem Dánska Svenem Vidlívousem, se kterým společně válčil v Anglii, kde se věnovali hlavně vymáhání výkupného od krále této země. Boje s Anglií přispěly ke zvýšení Olafovy slávy.

V roce 995 vypukla v Norsku vzpoura proti vládnoucímu jarlovi Haakonovi, při které byl jarl zabit a vzbouřenci požádali Tryggvasona, aby přijal norský trůn. Tehdy se Svatoslava rozhodla, že se bývalému milému připomene. Brzy se však bolestně přesvědčila, že objekt jejích tužeb nejenže neopětuje její city, ale v ničem nepřipomíná toho skromného mladíka, jenž kdysi navštívil dvůr jejího otce.

Olaf se změnil v člověka ovládaného touhou po moci. Řídil se výhradně politickými ambicemi. Souhlasil, že si Svatoslavu vezme, ale jen pod podmínkou, že dostane také korunu Švédska, což by znamenalo, že by byl Olaf, nezletilý syn Erika a Svatoslavy, zbaven práva na švédský trůn. To hrdá královna nemohla dopustit – přece neotrávila manželka kvůli tomu, aby teď věnovala švédskou korunu Tryggvasonovi! Norský král se však nedal a pokusil se regentku unést s tím, že pak ji i její poddané postaví před hotovou věc. Přecenil ale své síly, Švédové útok odrazili a královna, jejíž hrdost a city značně utrpěly, horečnatě zvažovala, jak bez úhony vyváznout z této situace.

Řešení jí nabídl sám život, neboť král Dánska Sven s přídomkem Vidlívous, který bezpochyby získal kvůli dlou-

* Vestfold – v té době nevelké království na území Norska, v současnosti správní region země.

hému, do tvaru vidlice spletenému vousu, právě odověl. Svatoslava se za něho rozhodla provdat. Svůj záměr neprodleně uskutečnila a lačná pomstít se milovanému Olafovi, který pošlapal její city, úspěšně sestavila koalici proti Tryggvasonovi, do níž patřili Švédové, Dánové a Poláci. K dovršení všeho zlého se nevděčný Nor, namísto toho, aby se snažil získat zpět srdce Svatoslavy, oženil s norskou princeznou Tove.

V roce 1000 došlo k dříve zmiňované námořní bitvě u Svolderu, které se účastnili tři skandinávští panovníci: Erik Hakonsson, Olaf Skotkonung, podle přídomek „král nakládající daně“, a Sven Vidlívous. Nelze se proto divit, že historiografie boj u Oresundu nazývá bitvou třech králů.

O průběhu ozbrojeného střetu toho není moc známo, také neznáme jeho přesné místo. Vypráví o něm Sága o Olafu Tryggvasonovi, která popisuje norské válečníky jako lidi obdařené nadlidskou silou a značnými dovednostmi. Podle ní zde jak Dánové, tak Švédové utrpěli ohromné ztráty. Nakolik je to pravda, není známo. Jediné, co se zdá být jisté, je fakt, že bojovníci na Olafově straně byli příkladem odvahy a hrdinství, když přijali výzvu protivníků.

Sprátelené dánské a švédské síly potopily všechny lodě nepřítele kromě jedné, na níž se nacházel Olaf. Norský král, když viděl, jak se na palubu jeho lodě dostávají nepřátelé, bez rozmyslu skočil do moře, aby unikl otroctví. Tato událost, kterou potomci pojmenovali „královský skok“, ukončila bitvu třech králů. Zpráva o smrti Olafa se brzy dostala k jeho ženě Tově, která si kvůli tomu vzala život. Byla jedna z mála lidí, kteří uvěřili ve smrt norského vládce. Přestože bylo jeho tělo nalezeno, zanedlouho po bitvě se roznesly zvěsti, že král z bitvy unikl, přežil a ukryl se v cizině. Věřilo se, že se brzy vrátí do země a pomstí svou porážku. Jak však můžeme tušit, Olaf se na scéně dějin už neobjevil.

Vítězství Svena a jeho spojenců nepřineslo Svatoslavě očekávanou satisfakci. Brzy pochopila, že Olaf byl láskou jejího života, a tajně po něm v manželské ložnici vzdychala.

Svému manželovi tak vášnivý cit nedokázala poskytnout, přestože mu porodila několik dětí: dva syny, z nichž byli později dánští králové Harald II. Svensson a Knut II. Veliký, a dcery Estrid a Svatoslavu. Možná kvůli jejímu chladu vůči manželovi, možná také kvůli její problematické a násilnické povaze došlo k narušení vztahu mezi ní a Svenem, který ji pak roku 1022 ze svého dvora vyhnal. Sven totiž také nepatřil k mužům, s nimiž je snadné soužití; nebyl dokonce ani výjimečným vládcem a někteří historikové tvrdí, že z něho byl lepší Viking než politik.

Akt dánského krále vrácení manželky nebyl v tehdejší době ničím mimořádným, vrácení manželek bylo ve středověku praktikováno často, zejména tehdy, pokud bylo manželství uzavřeno výhradně z politických důvodů a pokud se po určité době vnější situace země změnila, pak už se taková spojení ukázala jako nepotřebná. Bratr Svatoslavy Boleslav Chrabrý, jenž vládl v Polsku, rovněž poslal zpátky své první dvě manželky: dceru Rydgarda z Míšně, jejíž jméno neznáme, a další jménem neznámou uherskou kněžnu. Svatoslava se nejprve vypravila ke svému synovi z prvního manželství, králi Švédska Olafovi, a pak odjela do vlasti, kde se usadila na dvoře svého bratra Boleslava Chrabrého. Právě z iniciativy své sestry Boleslav vyslal do Švédska christianizační misi Bruna z Querfurtu, aby Olafa a jeho nejbližší družinu pokřtil.

Po několika letech zemřel Sven Vidlivous a na dvůr svého strýce přišli dánští synové Svatoslavy, aby si matku vzali k sobě. Starší z nich, Harald, již v té době panoval ve Švédsku, a mladší Knut v nedávno dobyté Anglii. Druhý ze synů se stal jednou z největších postav středověku, díky svým činům získal přídomek Veliký, pod nímž je také v historii znám. Narodil se kolem roku 999. Když mu bylo dvacet let a nemohl vládnout v rodinném království, rozhodl se získat pro sebe vlastní stát a vyrazil podmanit si Anglii.

Tamější dynastie v té době prožívala hlubokou krizi a nedokázala zorganizovat odpovídající obranu proti agresivním